

РОЗДІЛ 7

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 342.56:347.92

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-8/42>

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З ЗАКІНЧЕННЯМ СТРОКІВ ДАВНОСТІ ВИКОНАННЯ ОБВИНУВАЛЬНОГО ВИРОКУ

CERTAIN ISSUES OF RELEASE FROM SERVING A SENTENCE DUE TO THE EXPIRATION OF THE STATUTE OF LIMITATIONS FOR THE EXECUTION OF A CONVICTION

Євдокімова О.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних теоретико-прикладних проблем кримінального права, а саме звільненню від відбування покарання у зв'язку з закінченням строків давності виконання обвинувального вироку. Досліджуються поняття, передумови, підстава, порядок і кримінально-правові наслідки такого виду звільнення від покарання. Зазначається, що передумовою звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності є засудження особи за будь-яке кримінальне правопорушення із призначенням їй будь-якого виду покарання незалежно від його строку (розміру). Підставою цього виду звільнення від відбування покарання є закінчення строків, передбачених у ч. 1 ст. 80 КК. Ці строки є диференційованими та починають спливати з моменту набрання вироком законної сили. Вони тривають увесь час, доки покарання не виконується. Закінчення строку давності, передбаченого у ч. 1 ст. 80 КК, виступає підставою для звільнення від відбування покарання, якщо протягом такого строку засуджений: а) не ухилявся від відбування призначеного покарання або б) не вчинив нового злочину. Аналізується правовий висновок Верховного Суду України, згідно з яким вирішення питання про зупинення строків давності виконання обвинувального вироку суду можливо лише після набрання законної сили обвинувальним вироком суду, яким особа буде визнана винною в ухиленні від відбування покарання. Звертається увага на суперечливість такого розуміння змісту ч. 3 ст. 80 КК. Зокрема зазначається, що положення ст. 80 КК та статей 389 та 390 КК стосуються різних осіб. Положення ст. 80 КК поширюють свою дію на осіб, обвинувальний вирок стосовно яких набрав законної сили, проте не був звернений до виконання відповідними державними органами, у той час як суб'єктом кримінальних правопорушень, передбачених ст. 389 та 390 КК, є особи, які вже відбувають покарання, тобто вирок щодо них вже було звернено до виконання.

Ключові слова: Закон про кримінальну відповідальність, звільнення від відбування покарання, давність, обвинувальний вирок, ухилення від покарання, виконання вироку.

The article is devoted to the problem of exemption from serving a sentence in connection with the expiration of the statute of limitations for the execution of a conviction. It is noted that the prerequisite for such exemption is the conviction of a person for a crime with the imposition of punishment. The basis for such exemption from serving a sentence is the expiration of the terms provided for in Part 1 of Article 80 of the Criminal Code of the Russian Federation. These terms are differentiated and begin to run from the moment the sentence enters into legal force. They last all the time until the sentence is executed. The expiration of the statute of limitations provided for in Part 1 of Article 80 of the Criminal Code is a basis for exemption from serving a sentence if during this period the convicted person: a) did not evade serving the imposed sentence or b) did not commit a new crime. The legal conclusion of the Supreme Court of Ukraine is analyzed, according to which consideration of the issue of stopping the limitation period for the execution of a conviction is possible only after the entry into force of the indictment of the court, by which the person will be found guilty of evading serving the sentence. Attention is drawn to the contradiction of such an understanding of the content of Part 3 of Article 80 of the Criminal Code. It is noted that the provisions of Article 80 of the Criminal Code apply to persons in respect of whom the indictment has entered into force, but has not been executed by the relevant state bodies, while the subjects of the criminal offense provided for in Articles 389 and 390 of the Criminal Code are persons who are already serving their sentence, that is, the sentence in respect of whom has already entered into force.

Key words: Criminal Liability Law, exemption from serving a sentence, statute of limitations, guilty verdict, evasion of punishment, execution of sentence.

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України вплинуло на всі сфери життя, у тому числі значно ускладнило функціонування правової системи країни. Перед судовими органами постало чимало викликів, однак це не завадило їхній роботі по притягненню винних у вчиненні кримінального правопорушення до кримінальної відповідальності. Попри наявні ризики та виклики судова система України продемонструвала здатність здійснювати правосуддя в умовах воєнного стану. Водночас, загострилась проблема своєчасного виконання судових рішень, зокрема обвинувальних вироків, у зв'язку з чим питання звільнення від відбування

покарання у зв'язку з закінченням строків давності виконання обвинувального вироку набуло ще більшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Звільнення від відбування покарання, у тому числі у зв'язку закінченням строків давності виконання обвинувального вироку, досліджувалися у працях В. М. Бурдіна, О. П. Гороха, О. О. Дудорова, О. О. Житного, З. А. Загінєй-Заболотенко, Є. О. Письменського, В. І. Тютюгіна, О. В. Ус та багатьох інших науковців. Проте, окремі аспекти цього виду звільнення від відбування покарання потребують свого подальшого теоретичного аналізу, зокрема, зважаючи на суперечливу практику його застосування.

Метою статті є висвітлення окремих проблемних аспектів звільнення від відбування покарання у зв'язку з закінченням строків давності виконання обвинувального вироку.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 80 Кримінального кодексу України (далі – КК) давність виконання обвинувального вироку це строк, встановлений у КК, після спливу якого, особа звільняється від відбування призначеного покарання, а вирок суду, що набрав законної сили, не підлягає виконанню. Отже, виходячи з положень ст. 80 КК, засуджений не може відбувати призначене покарання, якщо з дня набрання обвинувальним вироком чинності його не було виконано в строки, визначені у КК.

У науковій літературі зазначається, що: «правова природа цього виду звільнення від покарання зумовлюється одностороннім обов'язком держави примусово реалізувати через спеціально уповноважені нею органи призначене особі покарання протягом певних строків» [1]. «Водночас унаслідок різних причин об'єктивного і/або суб'єктивного характеру (бездіяльність державних органів, на які покладено виконання вироку, різноманітні форс-мажорні обставини тощо) обвинувальний вирок суду може бути не звернений до виконання. Якщо вирок суду певний час не виконується (не звернений до виконання), то в подальшому його виконання в окремих випадках є недоцільним» [12].

Відповідно до ч. 1 ст. 80 КК передумовою звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності є засудження особи за будь-яке кримінальне правопорушення із призначенням їй будь-якого виду покарання незалежно від його строку (розміру).

Підставою цього виду звільнення від відбування покарання є закінчення строків, передбачених у ч. 1 ст. 80 КК. Ці строки є диференційованими та починають спливати з моменту набрання вироків законної сили. Вони тривають увесь час, доки покарання не виконується.

Закінчення строку давності, передбаченого у ч. 1 ст. 80 КК, є підставою для звільнення від відбування покарання, якщо протягом такого строку засуджений: а) не ухилився від відбування призначеного покарання і б) не вчинив нового злочину. Зокрема, відповідно до ч. 3 ст. 80 КК перебіг давності зупиняється, якщо засуджений ухиляється від відбування покарання. У цих випадках перебіг давності відновлюється з дня з'явлення засудженого для відбування покарання або з дня його затримання. У цьому разі строки давності, передбачені пунктами 1-3 ч. 1 ст. 80 КК, подвоюються. Відповідно ж до ч. 4 ст. 80 КК перебіг давності переривається, якщо до закінчення строків, зазначених у частинах 1 та 3 цієї статті, засуджений вчинить новий злочин. Обчислення давності в цьому випадку починається з дня вчинення нового злочину. Отже, якщо особа протягом строку давності вчиняє нове кримінальне правопорушення, яке відповідно до ч. 2 ст. 12 КК за ступенем тяжкості належить до кримінального проступку, то строк давності не переривається, та продовжує спливати без змін. Таким чином, у ч. 3 та 4 ст. 80 КК передбачено два самостійних юридичних факти, які впливають на тривалість строків давності виконання обвинувального вироку. Від їх правильного встановлення певної мірою залежить ефективність здійснення правосуддя та захист прав засуджених. Водночас, саме встановлення підстави для зупинення строку давності виконання обвинувального вироку у правозастосуванні викликає певні труднощі. При цьому відсутність єдності вирішення цього питання у судовій практиці призвело до розгляду його Верховним Судом України.

Так, Верховний Суд України (далі – ВСУ) у справі № 5-324кп15 від 24 грудня 2015 року, розглядаючи зазначене питання, зробив висновок, що ухилення від відбування покарання як підстава для зупинення строків давності виконання обвинувального вироку є особливим

юридичним фактом, питання вирішення якого належить до компетенції суду, який повинен встановлювати його з дотриманням вимог процесуальної форми. Зокрема, редакція ч. 3 ст. 80 КК певним чином співвідноситься зі статтями 389 та 390 КК, оскільки ухилення від відбування покарання, про яке йдеться у ч. 3 ст. 80 Загальної частини КК, у своєму конкретному прояві відповідає складу одного із кримінальних правопорушень, передбачених зазначеними статтями Особливої частини КК. Отже, роблячи висновок про ухилення особи від відбування покарання при застосуванні ч. 3 ст. 80 КК, суд тим самим фактично визнає її винною у вчиненні нового кримінального правопорушення. Таке правозастосування суперечить ч. 1 ст. 62 Конституції України, згідно з якою особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироків суду. Таким чином, вирішувати питання про зупинення строків давності виконання обвинувального вироку суду можливо лише після набрання законної сили обвинувальним вироків суду, яким особа буде визнана винною в ухиленні від відбування покарання [10]. Вказана позиція ВСУ знайшла свою підтримку й у науці кримінального права, зокрема В. М. Бурдін зазначає, що до набрання законної сили обвинувальним вироків суду, яким особа буде визнана винною в ухиленні від відбування покарання, питання про зупинення строків давності виконання обвинувального вироку суду вирішувати неправомірно [2, с. 32]. Проте така позиція видається досить суперечливою та такою, що не узгоджується з правовою природою звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку.

По-перше, як на цьому обґрунтовано наголошується у кримінально-правовій літературі та акцентується у вказаному рішенні ВСУ, правова природа досліджуваного виду звільнення від відбування призначеного покарання зумовлюється одностороннім обов'язком держави примусово реалізувати через спеціально уповноважені нею органи призначене особі покарання протягом певних строків. Особа, засуджена до певного виду покарання, не несе правового обов'язку застосовувати правообмеження, які входять до змісту покарання, сама до себе. Це виключна одностороння компетенція спеціальних державних органів, які виконують покарання. Засуджена до певного виду покарання особа не може перебувати в потенційному очікуванні виконання покарання невизначений проміжок часу, у зв'язку із чим законодавчо встановлюються імперативні строки, сплив яких припиняє наявні між державою і засудженою особою кримінальні правовідносини, а отже, унеможливорює виконання покарання [2, 10]. Отже, зважаючи на таке розуміння правової природи цього виду звільнення від покарання, можна зробити висновок, що положення ст. 80 КК, у тому числі в частині зупинення строку давності виконання обвинувального вироку (ч. 3 ст. 80 КК), стосуються виключно ситуацій, коли вирок не був звернений до виконання.

У той же час у правовій літературі визнається, що виконання вироку є завершальною стадією кримінального провадження, що починається після набрання ним законної сили. На цій стадії суд звертає вирок до виконання, контролює його виконання, а також вирішує питання, що виникають у процесі фактичного виконання судового рішення, яке здійснюється відповідними органами згідно з нормами кримінально-виконавчого права [11, с. 343]. При цьому набрання вироків законної сили є лише передумовою звернення його до виконання. Отже, набрання вироків законної сили є своєрідним переходом його в такий правовий стан, який визначає можливість реалізувати всі його приписи [3, с. 121, 122].

Разом з тим, загальноновизнаним є те, що сутність звернення вироку до виконання полягає в діяльності суду з передачі вироку, що набрав законної сили, для його виконання органам та установам виконання покарань [5, с. 508]. Як зазначає І. О. Харченко, сутністю діяльності суду із звернення судового рішення до виконання є те, що суд включається в новий процес застосування норм кримінального процесуального права, і в результаті такого правозастосування він своїми діями та рішеннями фактично породжує кримінально-виконавчі відносини [13, с. 41]. Саме в межах останніх відбувається виконання та відбукання призначеного покарання.

Як зазначають З. Ф. Дільна та В. П. Бойко, від дій по зверненню судового рішення до виконання слід відрізнити приведення його до виконання. Приведення до виконання вироку безпосередньо судом не здійснюється, його здійснюють органи та установи виконання покарань відповідно до покладених на них повноважень [3, с. 136].

У чинному законодавстві передбачені диференційовані строки звернення обвинувальних вироків та ухвал до виконання. За загальним правилом, яке передбачено у ч. 1 ст. 535 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК), судові рішення, що набрали законної сили, якщо інше не передбачено КПК, звертається до виконання не пізніше як через три дні з дня набрання ним законної сили або повернення матеріалів кримінального провадження до суду першої інстанції із суду апеляційної чи касаційної інстанції. У той же час, у Кримінально-виконавчому кодексі (далі – КВК) передбачаються інші строки приведення вироку до виконання щодо різних видів покарання. Так, відповідно до ч. 4 ст. 36 КВК вирок щодо відбукання засудженим громадських робіт приводиться до виконання не пізніше десятиденного строку з дня набрання цим рішенням законної сили або звернення його до виконання. Згідно зі ч. 4 ст. 41 КВК вирок щодо відбукання виправних робіт виконується не пізніше десятиденного строку з дня набрання ним законної сили або звернення його до виконання. Відповідно до ч. 2 ст. 47 КВК протягом трьох днів після одержання копії вироку, яким особу засуджено до відбукання покарання у виді службових обмежень для військовослужбовців командир військової частини повинен видати відповідний наказ, у якому зазначити розмір відрахувань у дохід держави з грошового забезпечення засудженого військовослужбовця, строк, протягом якого він не може бути підвищений за посадою, у військовому званні, а також який строк не зараховується йому до строку вислуги років для присвоєння чергового військового звання. Такий наказ повинен бути оголошений по військовій частині і доведений до відома засудженого військовослужбовця. За ч. 1 та 2 ст. 49-1 КВК вирок, яким було призначено покарання у виді пробаційного нагляду виконується уповноваженими органами з питань пробації за місцем проживання засудженого не пізніше десятиденного строку з дня набрання ним законної сили або звернення його до виконання. У ч. 1 ст. 57 КВК зазначено, що особи, засуджені до обмеження волі, прямують за рахунок держави до місця відбукання покарання самостійно. При цьому уповноважений орган з питань пробації згідно з вироком суду вручає засудженому припис про виїзд до місця відбукання покарання. Не пізніше трьох діб з дня одержання припису засуджений зобов'язаний виїхати до місця відбукання покарання і прибути туди відповідно до вказаного в приписі строку. Відповідно до ч. 3 ст. 71 КВК та ст. 1 П Розділу наказу Міністерства оборони України від 04 червня 2021 року № 155 «Порядок відбукання покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні» організація відправлення засудженого військовослужбовця до дисциплінарного батальйону здійснюється начальником органу управління Служби правопорядку в десятиденний строк з моменту одержання розпорядження про виконання судового рішення [8].

Згідно з ч. 1 ст. 87 КВК особи, засуджені до позбавлення волі, направляються для відбукання покарання не раніше спливу триденного та не пізніше десятиденного строку з дня набрання вироком законної сили або з дня надходження із суду розпорядження про виконання вироку, що набрав законної сили. Відповідно до Порядку виконання уповноваженими органами з питань пробації судових рішень про призначення покарання у виді штрафу підставою для виконання органом пробації судового рішення про призначення покарання у виді штрафу є розпорядження суду про виконання судового рішення та копія самого рішення, оформлених судом у порядку, визначеному законом. Якщо у судовому рішенні, що надійшло до органу пробації, виявлені неточності, які перешкоджають виконанню покарання у виді штрафу, орган пробації протягом трьох днів інформує про це суд, який виніс судові рішення, для вжиття заходів щодо усунення виявлених неточностей [9].

Отже, набрання вироком законної сили ще не означає його фактичної реалізації, а є лише початковим моментом його виконання, яке здійснюється шляхом вчинення як процесуальних дій, так і дій з його виконання, у якому беруть участь органи та установи виконання покарань. Звідси, під виконанням вироку в контексті ст. 80 КК слід розуміти врегульований нормами кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого права порядок застосування комплексу обмежень прав і свобод засудженого, що утворюють зміст певного виду призначеного покарання. Виконання вироку призводить до появи кримінально-виконавчих правовідносин між адміністрацією органів й установ виконання покарань та засудженими, в межах яких й відбувається відбуття засудженим призначеного покарання [6, с. 8].

По-друге, у ч. 1 ст. 80 КК зазначається, що особа звільняється від відбукання покарання, якщо з дня набрання чинності обвинувальним вироком його не було виконано у строки, передбачені ч. 1 ст. 80 КК. Отже, закон пов'язує звільнення від відбукання покарання у зв'язку з закінченням строків давності не з відбуканням засудженим покарання, а з його виконанням. Водночас, поняття «виконання покарання» та «відбукання покарання» не є тотожними. Виконання покарання – це діяльність уповноважених державою органів, що здійснюється відповідно до приписів вироку. У ході такої діяльності реалізуються встановлені кримінальним законом та вказані у вироку суду обмеження, що випливають зі змісту призначеного покарання [1, с. 6]. Таким чином, термін «виконання покарання», який вживається у ст. 80 КК звернутий до державних органів, які уповноважені застосовувати правообмеження, що утворюють зміст певного виду покарання, забезпечувати здійснення наданих засудженим прав та виконання ними покладених обов'язків. Що ж стосується терміна «відбукання покарання», то він звернутий до засуджених, які зобов'язані на підставі вироку суду, відповідно до кримінально-виконавчого законодавства виконувати покладені на них обов'язки та утримуватись від заборонених дій тощо [1, с. 6]. Таким чином, як зазначає З. А. Загинеї під виконанням покарання доцільно розуміти юридичну діяльність державновладних суб'єктів у межах кримінально-виконавчих відносин, а під відбуканням покарання – отримання засудженими умов режиму відбукання того чи іншого кримінального покарання [4, с. 171, 172].

На підставі зазначеного, можна зробити висновок, що ст. 80 КК регулює питання звільнення від відбукання покарання у випадках, коли суд своєчасно не звернув вироку до виконання або органи виконання покарань з тих чи інших причин не забезпечили приведення його до виконання, тобто не застосували до засудженого правообмеження, що утворюють зміст призначеного покарання. У той же час, особа, до якої вирок не було звернуто чи приведено до виконання, не може бути визнана такою, що відбуває пока-

рання, бо вона ще не є учасником кримінально-виконавчих відносин, а отже не може порушити порядок та умови відбування покарання. Звідси, вона не може вчинити кримінальні правопорушення, передбачені ст. 389 та 390 КК, оскільки суб'єктом останніх визнається виключно особа, яка відбуває покарання, тобто вирок щодо якої був вже і звернений, і приведений до виконання.

По-третє, уявляється, що ст. 80 КК та статті 389 та 390 КК не перебувають між собою у співвідношенні, як на цьому наголошує ВСУ у вказаній постанові. У цих статтях передбачені правові наслідки для різних випадків незастосування до засудженого правового обмеження, що утворюють зміст призначеного покарання, і поширюють вони свою дію на різних суб'єктів. Зокрема, у статтях 389 та 390 КК встановлена відповідальність за ухилення від відбування покарання. При цьому у науці кримінального права визнається, що тільки особа, яка перебуває в межах кримінально-виконавчих відносин, а саме є засудженим, що відбуває покарання, тобто є особою, щодо якої вирок вже було звернено і приведено до виконання, може бути суб'єктом кримінальних правопорушень, передбачених ст. 389 та ст. 390 КК. Такий висновок ґрунтується на особливостях об'єктивної сторони цих кримінальних правопорушень, яка полягає у порушенні встановленого порядку та умов відбування конкретного виду покарання, передбачених у КВК [7, с. 310; 6, с. 72, 85, 107]. Так, об'єктивну сторону кримінального правопорушення, передбаченого ст. 390 КК, утворюють альтернативні діяння, а саме: 1) самовільне залишення місця обмеження волі або злісне ухилення від робіт, 2) систематичне порушення громадського порядку чи встановлених правил проживання, вчинених особою, яка відбуває покарання у виді обмеження волі, 3) неповернення до місця відбування покарання особи, яка відбуває покарання у виді обмеження волі та якій було дозволено короткотривалий виїзд, після закінчення строку виїзду, 4) неповернення до місця відбування покарання особи, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі та якій було дозволено короткотривалий виїзд, після закінчення строку виїзду. Отже, виходячи зі змісту ст. 390 КК, суб'єктом цього кримінального правопорушення є виключно особа, яка відбуває покарання, тобто особа, призначене покарання щодо якої вже було приведено до виконання, то це свідчить про відсутність підстави для застосування ст. 80 КК, а отже на цю особу не поширюються приписи ч. 3 ст. 80 КК. У разі ухилення такою особою від відбування призначеного покарання правовим наслідком для неї повинно бути не зупинення строку давності виконання обвинувального вироку, а призначення покарання за сукупністю вироків, згідно правил ст. 71 КК, де частина покарання, від відбування якої така особа ухиляється, є невідбутою частиною покарання, яка повністю або частково приєднується до покарання, призначеного за ст. 390 або 389 КК.

І, нарешті, *по-четверте*, у постанові № 5-324кз15 ВСУ займає позицію, що ухилення від відбування покарання, про яке йдеться у ч. 3 ст. 80 КК, у своєму конкретному прояві відповідає складу одного із кримінальних правопорушень, передбачених статтями 389 та 390 КК. Водночас, Суд не звертає уваги на те, що при такому розумінні змісту ухилення від відбування покарання, про яке йдеться у ч. 3 ст. 80 КК, останнє перетворюється в підставу для переривання строку давності (ч. 4 ст. 80 КК). Тобто внаслідок такого тлумачення положень ч. 3 ст. 80 КК той же самий юридичний факт у виді ухилення від відбування покарання виявляється підставою для настання двох різних правових наслідків у виді зупинення (ч. 3 ст. 80 КК) та переривання строку давності виконання обвинувального вироку (ч. 4 ст. 80 КК).

Так, якщо дотримуватися вказаної позиції ВСУ, то у разі ухилення від відбування покарань у виді штрафу,

позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, громадських чи виправних робіт, пробаційного нагляду, особа вчиняє нове кримінальне правопорушення, передбачене ст. 389 КК, а саме – ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі. Водночас, відповідно до ч. 4 ст. 80 КК, у разі вчинення нового кримінального правопорушення, яке за ступенем тяжкості належить до категорії злочину, строк давності переривається та починає обчислюватися знов з моменту вчинення цього нового злочину. І, тільки вчинення кримінального проступку не впливає на строк давності виконання обвинувального вироку, який продовжує спливати без змін.

Разом з тим, аналіз санкцій ч. 1 – 3 ст. 389 КК свідчить, що ухилення від відбування будь-якого з цих видів покарань за ступенем тяжкості належить до категорії кримінального проступку, вчинення якого відповідно до ч. 4 ст. 80 КК не впливає на перебіг строку давності виконання обвинувального вироку. Звідси, зазначена позиція ВСУ призводить до необхідності констатації, що таке ухилення одночасно виступає юридичним фактом для виникнення двох підстав зміни тривалості строку давності виконання обвинувального вироку: його зупинення (ч. 3 ст. 80 КК) та переривання (ч. 4 ст. 80 КК). Проте, якщо вчинення нового кримінального проступку відповідно до ч. 4 ст. 80 КК не перериває строку давності, внаслідок чого він продовжує спливати без змін, то ухилення від відбування покарання є підставою для зупинення строку давності, при цьому строки давності, передбачені для видів покарань у ч. 1 та 2 ст. 80 КК, подвоюються. У зв'язку з цим, постає питання: якщо під ухиленням від відбування покарання, про яке йдеться у ч. 3 ст. 80 КК, розуміти вчинення кримінального проступку, відповідальність за який передбачена у ст. 389 КК, то яка повинна бути тривалість строку давності у цьому випадку? Чи строки давності, передбачені ч. 1 та 2 ст. 80 КК залишаються без змін відповідно до ч. 4 ст. 80 КК, чи вони повинні бути подвоєні згідно приписів ч. 3 ст. 80 КК?

У цьому аспекті може скластися враження, що законодавець не передбачивши у ч. 4 ст. 80 КК вчинення нового кримінального проступку в якості підстави для переривання строку давності виконання обвинувального вироку, тим самим нібито відсилає до ч. 3 ст. 80 КК, у якій йде мова про зупинення строку давності, а отже у цих випадках положення ч. 3 ст. 80 КК нібито повинні мати пріоритет над приписами ч. 4 ст. 80 КК. Проте таке розуміння співвідношення ч. 3 та 4 ст. 80 КК не спрацює, якщо особа ухиляється від відбування покарання іншими видами покарань, а саме – у виді обмеження волі або позбавлення волі. Відповідно до ст. 390 КК, на яку посиляється ВСУ у своєму рішенні, ухилення від цих видів покарання є злочином, а тому є всі підстави для застосування ч. 4 ст. 80 КК. А отже закономірно постає питання щодо тривалості строків давності: вони повинні зупинятися з моменту такого ухилення чи перериватися?

Висновки. Таким чином, уявляється, що тлумачення ВСУ ухилення від відбування покарання в контексті ч. 3 ст. 80 КК як вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 389 та 390 КК, є досить дискусійним. Уявляється, що ухилення від відбування покарання як підстава для зупинення строку давності (ч. 3 ст. 80 КК) та ухилення від відбування покарання, що є об'єктивної ознакою кримінальних правопорушень, передбачених статтями 389 та 390 КК, є різними діями, які полягають у порушенні засудженим різних видів обов'язків. Виходячи з правової природи інституту звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку під ухиленням від відбування покарання за ч. 3 ст. 80 КК доцільно розуміти вчинення засудженим діянь, які перешкоджають державним органам звернути або привести обвинуваль-

ний вирок до виконання, тобто виконати повноваження, передбачені кримінально-процесуальним та кримінально-виконавчим законодавством. Для випадків застосування ст. 389 та 390 КК – це порушення засудженим умов та порядку відбування покарання, передбачені кримінально-виконавчим законодавством. Отже, якщо вирок вже було звернено до виконання, але особа ухиляється від відбування призначеного покарання, вона тим самим порушує умови та порядок відбування покарання, а тому підстави для застосування до неї ч. 3 ст. 80 КК відсутні, бо це суперечить змісту приписів ч. 1 ст. 80 КК. Натомість, правові наслідки для такої особи повинні наставати за правилами ст. 71 КК.

У той же час, якщо вирок ще не був звернений або приведений до виконання, а отже ще не виникли кримінально-виконавчі відносини в межах яких здійснюється виконання та відбування покарання, то особа не може бути визнана такою, що відбуває покарання. Отже, така особа не може порушити умови та порядок відбування покарання, тому у разі ухилення нею від застосування до неї призначеного покарання, вона не може бути визнана суб'єктом кримінальних правопорушень, передбачених статтями 389 та 390 КК. Разом з тим правовими наслідками для такої особи буде зупинення строків давності виконання обвинувального відповідно до ч. 3 ст. 80 КК.

ЛІТЕРАТУРА

1. Автухов К. А. Кримінально-виконавче право : навч. посіб. (відповіді на екзаменаційні питання та питання до практичних занять) / за заг. ред. А. Х. Степанюка. Х. : Право, 2016. 158 с.
2. Бурдін В. М. Окремі питання звільнення від відбування покарання. *Право і суспільство*. 2016. N 4. С. 29–33.
3. Дільна З. Ф., Бойко В. П. Виконання судових рішень у кримінальному провадженні: теоретичний та практичний аспекти. Львів : Сполом, 2017. 240 с.
4. Загинець З. А. Суб'єкт ухилення від відбування покарання, не пов'язаного з позбавленням волі: окремі проблемні питання. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2018. Вип. 7. С. 163–173.
5. Кримінальний процес: Підручник / За ред. Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної. Харків: Право, 2010. 608 с.
6. Кримінально-виконавче право : підручник / В. В. Голіна, А. Х. Степанюк, О. В. Лисодед та ін. ; за ред. В. В. Голіни і А. Х. Степанюка. – Х. : Право, 2011. 328 с.
7. Остапчук Л. Поняття «ухилення» та «запобігання ухиленню» від відбування покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 307–312.
8. Порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: Наказ від 04 червня 2021 року № 155. *Міністерства оборони України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1124-21#Text>
9. Порядок виконання уповноваженими органами з питань пробації судових рішень про призначення покарання у виді штрафу: Наказ від 27.04.2018 № 1301/5. *Міністерства юстиції України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0544-18#Text>
10. Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 24 грудня 2015 року у справі № 5-324кс15. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/55223194>
11. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина : підручник. 9-те вид., доповн. і перероб. Київ: Алерта, 2021. 438 с.
12. Ус О. В. Звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку. *Питання боротьби зі злочинністю*. Харків, 2011. Вип. 22. С. 67–75.
13. Харченко І. О. Вирішення судом процесуальних питань в стадії виконання вироку: дис. канд. юр. наук: 12.00.09. Київ, 2010. 241 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 13.08.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 18.09.2025
 Дата публікації: 26.09.2025